

OLTY PÉTER

Mindent szerelmedül

Bevezetés Gerard M. Hopkins költészetébe

„Ismerték egymást és miután két-három hosszt lesétáltak együtt a gesztenyefák alatt, egyszer csak odajött hozzájuk valaki, hogy megtudakolja, ez-e a Worcester kert. Nem, ez a New College, mondta Hanbury. Elmagyarazzam, hogy jut el a Worcesterbe? Nem szükséges, így az idegen, csak a névre volt kíváncsi; majd vázlattömbjét felmutatva megkérdezte, rajzolhat-e itt. Csak nyugodtan, mondta Hanbury, hozzak egy széket? Közel a szállásom. Ő mindig állva rajzol, felelte az, majd Hanbury és a professzor továbbmentek.”

Így indít a *Szépség eredetéről* című platonikus dialógus. És így indítjuk mi is portrénkat: a viktoriánus Oxfordban vagyunk, egészen pontosan 1863-ban, ahol a fenti dialógus szerzője, egy 19 éves, kistermetű, vékonyka, szőke fiatalember skicceket rajzolgat – fákról, virágokról, madarakról. A Balliol College-ban, ahová ösztöndíjjal került, korábbi iskolája, a Highgate bentlakásos gimnázium verspályázatának győzteseként, két szakot hallgat: a klasszikusokat és a Literae Humaniores – később mindkettőből kitűnő minősítéssel diplomázik. Egyébként London közelében született, anglikán szülőktől, akik az angol egyház reformáció előtti hagyományokhoz ragaszkodó, ún. magas irányvonalának (High Church) elkötelezett hívei. Apja, aki civilben hajókárok felbecslésével foglalkozik az általa alapított biztosítótársaságnál, verseket is ír, a család több tagja zenész vagy képzőművész. Ő maga, Gerard Hopkins, mert hogy róla van szó, szintén gyerekkora óta rajzol, zenél és versel. Művészcsaládban ez már csak természetes. Egyik korabeli levele szerint rajzaiban a század vezető műkritikusa, John Ruskin ízlésvilágának próbál megfelelni, vagyis feltehetően olvasta a *Modern festők*-sorozat köteteit, és bizonyos fokig a preraffaelita festőcsoport törekvéseivel is azonosul, akiket Ruskin nyilvánosan védelmébe vett. Mivel az utóbbiak esztétikája lassan kibontakozó költészetének is alakítója lesz, itt érdemes egy kis kitérőt téve megidézni, mit is képviselt ez a század derekán alapított, eredetileg három fiatal festőt – Huntot, Millais-t és Rosettit – tömörítő Preraffaelita Testvériség nevű műhely.

Nevük onnan ered, hogy szakítva a kortárs akadémizmus formuláival, melyet Raffaello reflektálatlan örökségének tekintettek, manifesztumuk zászlajára a Raffaellóig tartó értékrend újraesztétését tűzték, mely még őrizte a középkor, pontosabban a gótika magasabb rendű ideáljainak nyomát. A piramisszerűen elrendezett, megvilágított alakok helyett gyakran excentrikusabb kompozíciós elveket alkalmaztak, a képek előterét pedig lerövidítették, hogy a néző közelebb, intimebb viszonyba kerülhessen a figurákkal. Emellett hangsúlyt fektettek a dolgok, különösen a természet tudományos igényű, szinte mikroszkopikus, sőt fotorealistikus részletezésére. A 19. századra jellemző barnás tónusok helyett gyakran találkozunk náluk dúsabban díszített, színpompásabb megoldásokkal – némileg a későbbi szecesszióhoz hasonlatosan. A mitológiából, a Shakespeare-dramákból és a kelta mondavilágból élénk lépő alakok mozdulatai pedig annyira merevek, legalábbis visszafogottak, hogy e fizikai feszültség paradox módon hitelt és frissességet kölcsönzött a bemutatott, jellemzően vallási-spirituális, olykor erotikus szenvedélynek.

„Tudod, egykor még festőművész akartam lenni” – írja Hopkins később Baillie-nek, és ebbéli pályafutását, mint a levelezés egészéből kiderül, a preraffaelita iskola, különösen Rosetti követőjeként képzelte el. Noha nem lett festő, költészete mégis olyan benyomást kelt, mintha festené szemlélődési tárgyát, ha nem is ecsettel, hát szavakkal, mintha a képzőművészetben szerzett ismereteit és gyakorlatát a nyelvbe kísérelné meg átültetni. Ez különösen az apró dolgok részletező leírásában, illetve a hangfestés eszközeinek alkalmazásában mutatkozik. Egy kicsit előre ugorva az időben, figyeljük meg például a későbbi *Kikelet* című vers oktávját (ahol külön nem tüntetjük fel a fordítót, saját fordítást adunk meg, mint itt is):

Nincsen a kikeletnél semmi se jobb,
Dudva ha kilövell kecsesen, küllős, csupavíz,
Rigó-tojás ha menny-csepp, s úgy kékít visszhangos nyersfán füttyük, fürdik a füldob
Benne, és úgy csap, semmi se villámlóbb;
Földig eresztett égbe ha ringló rügy víz
Fésűt üvegesen; annyira kinccsé tisztul e kék; fuss bari, kijár neked is a síp-dob.

A vadnövények küllős alakban, vagyis sugarasan terjednek szanaszét, a visszhangzó fatörzsek pedig anyagszerűségükben, nyersfaként tárulnak fel; a rigótojások annyira kékek, mintha a mennybolt kékje hullt volna a fészekbe, az apró rügyek pedig kefetüskéként cseszlik az égbolt kék hátterét, mintegy tovább tisztogatva azt. A mássalhangzók túlárádása (bb, ll, nny, pp, sss, tty stb.), valamint a halmozott alliterációk zeneisége (küllövell, kecsesen, küllős, fütty, fürdik, füldob) szintén a festői technikák nyelvi megfelelőinek tekinthetők, különösen a kék szó dominanciája mellett, mely a festészetben a tisztaság szimbóluma, Szűz Mária színe. A részletező szófestés egy másik későbbi példája a *Bonta szépség*, ahol az apró ornamentika nemcsak valamely tartalom marginális díszítménye, hanem maga a vers tárgya:

Mily nagy az Úr, hogy ennyi kis irombaság van –
Prémcsillámos, borjú-bontán tarkálló
Boltok; pisztrángpetty-pink; pintytollak;
Gesztenyegombok szénfriss szüretei; sávban
Tördelt tájak – parlag, gyepü és talló;
S minden mű: mint cég, mint cókók, s pakk.

A felsorolt képek, míg fotografikus hűséggel festik meg a világ egy-egy dúsan tarkított szegletét, végigvezetnek a tarkaság különféle jelentésárnyalatain is, a tájnyelvi szóval megnevezett „fényes szőrü és tarka” (*brinded*) égtől kezdve, a bonta, azaz kétszínű, fekete-fehér foltos dolgokon keresztül, az iromba dolgok pettyes, kendermagos minőségéig. A költői szemlélődés keretein belül tehát az a festői, pontosabban tájképfestői látásmód talál szavakra, amellyel Hopkins Ruskin és a preraffaeliták esztétikájában találkozott először. De az alacsonyabb társadalmi rétegből származó emberek központba helyezése is preraffaelita hatást sejtet. A *Felix Randal* például egy kovács haldoklását írja le:

A kovács, a Felix Randal halt meg? A betegágy mellett
Vigyázni, ahogyan e gyúrt, gyönyörű test és csont
Hogy nyú, nyú, míg össz' nem csattan s észet nem bont
Bent ami fátumfajzat fészkelt, eddig kellett?

Elhagyta magát. Először Istent szidta, de fel lett
Kenetet kapván javítva; szentebb szívhorizont
Noha nőtt, nőtt már hónapok óta az ajkához vont
Váltság révén. Nézd Uram el, ha vétett valaha is ellened.

Beteget-látván szív is megolvad, egyik a másért.
Nyelvem nyugvást nyújtott, hús kéz könnyedig ért,
Könnyed hozzám, gyermekem, ah, Felix Randal...

Mily messzire kopogott, vasvad vérmes verődből
Előre, egykori, társak közt is kolosszi erődből:
A nagy ígás szürkének szánt szikrát szakító szandál.

Mint Hopkins naplójából megtudjuk, Félix létező személy volt: egy liverpooli szegényne-gyedben patkolt igazlovakat, ahol a költő ott tartózkodása alatt lelkipásztori munkát végzett. Hangsúlyos férfiassága („gyúrt, gyönyörű test és csont”), szenvedélyes temperamentuma („Istent szidta”), tébolyba kergető szenvedése („észet nem bont”), valamint az ápolás során létrejött fizikai kontaktus („hús kéz könnyedig ért, könnyed hozzám”) egészen taktilis, érzéki, hús-vér ember benyomását kelti. Miként Millais *Krisztus, szülei házában* című festményének gyerek-Jézusában sincs semmi távoli vagy idealizált, úgy Félix esetében sem.

De térjünk vissza Oxfordba, az életrajzi szálhoz! A fiatal Hopkins kortársai szerint félénk, különc diák benyomását kelti, melyet magas hangja, kissé férfiatlan manírjai még tovább fokoznak. Ugyanakkor pattanásig feszül benne a szenvedély, az elszántság és az önmagával szembeni szigor – egy alkalommal, még gimnáziumi éve alatt, állítólag addig böjtölt, hogy ájultan esett össze. Nem csoda tehát, hogy vonzódik az Oxfordban akkoriban kibontakozó traktáriánus mozgalomhoz, mely egy sor reformáció előtti katolikus tant próbál újjáéleszteni az anglikán egyházon belül. A mozgalom legradikálisabb követői, az ún. ritualisták, akik még a tömjénezés és a papi ornátus viselését is szorgalmazzák, különösen is tetszenek neki. Annál is inkább, mert hogy ebbe a csoportba tartozik a kivételesen szép kamaszköltő, Digby Dolben is, aki egy nála jóval idősebb férfi festőhöz írja szerelmes verseit, miközben flagellummal ostorozza magát tisztátalan gondolataiért. Hogy a szerelmi háromszög teljes legyen, Hopkins pedig hozzá intéz szerelmes verseket, melyek miatt naplója tanúsága szerint neki is visszatérő büntudata van. 21 éves korára már ő is él a rituális vezeklés praxisával, a flagellum mellett egy olyan combra csatolható vezeklőöv használatával is kísérletezik, mely fájdalmat okoz járás közben. Aszketikus hajlamát jól szemlélteti *A tökéletesség habitusa* című, 1866-ban írt vers. Íme egy részlet Ferencz Győző magyarításában (a fordító itt a magyarul szebben hangzó *A teljesség köntöse* címet adta neki):

Ínyem, bár ingerel sok íz,
ne kívánj borban ázni többet,
a kenyérhéj is friss, a víz
lesz édes itala a böjtnek.

Orrlyuk, csak azért lélegeztél,
hogy tápláld hiúságodat,
ám készülj, a templomi szentély
tömjén illatával fogad.

A brutális önmegtágadási hajlam és a rituális radikalizmus hamarosan élete legfelforgatóbb döntéséhez vezet: a teológus John Henry Newman példáját követve 1866-ban katolizál,

majd néhány évre rá belép a jezsuita rendbe. Családjával egycsapásra helyrehozhatatlanul megromlik a kapcsolata; ami pedig a verselést illeti, e dolgot világi hívságnak tekintvén elégeti addig írott költeményeit – ma megtörtént, a zsengek lemeszárítása’, írja naplójában –, és innentől kezdve hét évig nem ír semmit. Ezen a ponton kell addresszálunk a későbbi költészetét alakító másik nagy hatást, a jezsuita formációt. A mintegy 10–12 évig tartó, újoncidót, lelkigyakorlatokat, iskolai tanítást, valamint filozófiai és teológiai tanulmányokat magába foglaló képzés háttérben a rendalapító Szent Ignác spirituális programja áll, melynek sarokköve a *Lelkigyakorlatok (Exercitia Spiritualia)* című imádságos útmutató. Vezérelve szerint az ember azért van teremtve, hogy Istent dicsőítse és szolgálja, s e cél perspektívájában a világ minden egyéb dolga pusztán instrumentum. E dolgokkal szemben tehát közömbösen, pontosabban egyfajta lelki szabadsággal kell viseltetnünk: ahelyett, hogy ehhez vagy ahhoz ragaszkodnánk, pusztán annyiban kell használnunk őket, amennyiben használatuk Isten nagyobb dicsőségére van és ezáltal életcélunk elérését segíti. Ez az attitűd alighanem arra is alkalmas, hogy bűnösnek tekintett erotikus vágyait az újonc szerzetes valamiféle spirituálisabb és számára elfogadhatóbb mederbe terelje. Itt megint csak ugorjunk előre az időben, és figyeljük meg e szublimációs folyamatot például *A Jelzőkürtös elsőáldozása* alábbi részletében:

Itt térdelt hát zubbonya-pirosan a padban,
S keritettem mily lelkes lábon a kiemelt
Krisztust, fejedelem-eledelt!
Szűkön szállt meg a levélke-lágy kis lakban.

Tessék! S általa mennyeik, kegyed is szebben
Hintse be! Szíve az Úré, félsz még nem üli,
Fennhéj- s fullánknélküli
Nyílt nyelv, légző lilium a hímes nemben.

Óvó-róvó ángelusz-örnagy, menj vele,
Verd el a varjhadat, érte ha birokra kelt!
Jobbr’át komrád! egymellt
Lépjetek, igazintsd utait a csillagrend fele!

Szivem is mosolyog, marcona tábori viziten,
Kamaszos viaszt, mely intő nyomásra gyengéd
Ringló-ruganyosan enged,
Csatára javukért Akarata szerint ha vezetem!

S habár e vígaszvizeket hágani hosszan
Lehet, csak így e mélt krisztusi célt ó
Betöltve lehetek méltó:
Husángnyi honvédeknek Testét osszam.

Nem, nincs más, így ajzana: hány
Elnyílt, elnyűtt szív szirom utal eme drága
Drágább uticéljára;
Ott ahol Úr és herceg is egyben a Bárány.

Jól zárjon hát szentelt krizmád kulcsa,
Báján, bőrén, bűnt ó bojkottáló,
Szeretet-szorító háló!
Csalatás látnom többé ne hagyd hogy oltsa

Pislánk lobja is édesen emelő – reményt –
Veresen tán vagy valahol – valaha hogy ő
Mint foka és fárosza jó
Hadunknak: új Galahad. [...]

A vers egyszerre idézi meg a whitmani bajtársiság motívumát, melyben a komrád szó kó-dolt kifejezés férfiszerepre („jobbr’át komrád, egymellt lépjetek”) és a plátói pederasztikus dialógusokat, ahol az ifjú lélek olyan, mint a képlékeny, fogékony viasz, melybe a tudás pecsétként mélyed bele („kamaszos viasz, mely intő nyomásra gyengéd, ringló-ruganyosan enged”). Ugyanakkor a valódi spirituális örömet, szentignáci kifejezéssel élve konzolációt, a fiatal katona evangelizálása jelenti: „Szivem is mosolyog, marcona tábori viziten”, e jóképű kadétkat „Csatára javukért Akarata szerint ha vezetem”. Emellett a vers egyre inkább a kürtös fiúért való imádsággá tisztul: bár tudja, hogy a katonai pálya esetleg a fiú halálához vezet („látnom” „ne hagyd” „veresen”), a veres, mint a legendabeli szűz lovag, Galahad köpenyének színe egyben reménye tárgya is: bárcsak nem lépne soha a tisztátalanság útjára („jól zárjon hát szentelt krizmád kulcsa”) és új krisztusi példakép válna a fiúból Isten nagyobb dicsőségére. A témára a *Mire Jó a Szép Halandó?* c. szonett teológiai szempontból is reflektál. A vers így indít:

Mire jó a szép halandó – veszélyes; virgonc vért
Kavaró – a zárd-le-ó-jegy, páváskodóba mint
Purcelli táncalakzat? Hol egy futó tekint-
et látkörébe több, mint egy rátapadtba fért,
Segíthet – szív ne szűnjön verni a valódiért.
Friss fiukat a háború, ha nem fű le nektarint
Elé, Róma bolyán túl tallózott volna kint
Gergely? De az Úr e népek csak így adott esélyt.

Ha a halandók szépsége, mely hivalkodásával örökkévalóságot követel magának („zárd-le-ó-jegy, páváskodóba”) veszélyes, hiszen erotikus vágyat is gerjeszt a szemlélőben („virgonc vért kavaró”), akkor vajon mi célja volt vele a Teremtőnek? Mivel a szerelmes nem szűnik a valóságért lobogni, eszköz lehet speciális esetekben. Például a *Non Angli, sed Angeli*-legenda szerint Nagy Szent Gergely azért küldött egykoron hittérítőket Britanniába, mert megtetszettek neki e távoli provinciából Rómába hurcolt ifjak; szépségük tehát közvetetten egy egész nép Krisztushoz való megtérését eredményezte. A vers így folytatódik:

Halld ember, int a Törvény, ki kopár követ se rest
Imádni, legméltóbbnak amit ismersz, azt szeresd
Csupán – a belcsínt. Tükre *ennek* az arc s a test.
Mire hát a szép? Hogy nézz rá? Csak nézd; legyen belül
Otthon e manna méze; de érintetlenül.
Jobbat kívánj, kegyelmet, mindent szerelmedül.

A szép testet önmagáért szeretni tehát olyan volna, mint köszobrokat, bálványokat imádni. Ez azonban a mózesi parancsok fő tilalmai között szerepel. A test szépsége ugyanis Krisztus kegyelme által megszentelt: tükrében az isteni adomány, a lélek szentsége nyilvánul meg. A halandók szépsége azonban csak úgy válhat a Szentlélek kiadásának templomává és Krisztus szeretetének eszközévé, ha a szemlélő nem próbálja birtokolni – ha az saját akaratából tér be hozzá, és bármikor szabadon szállhat tova. A kegyelmet kívánni pedig annyi, mint „mindent” kívánni: semmilyen világi birtoklásból származó kielégülés nem ér fel e vágyott teljességhez. Ez lényegében a jezsuita szerzetesi fogadalmak alapja is: a szegénységé, a tisztaságé és az engedelmségé. Miként a *Lelki gyakorlatok* „Szemlélődés a szeretet megszerzésére” című fejezete is mondja: „Vedd, Uram, és fogadd el minden szabadságomat, emlékezetemet, értelmemet és egész akaratomat, mindenemet, amim van, és amivel rendelkezem; Te adtad nekem mindezt, neked Uram adom mindezt vissza; minden a tied, akaratod szerint rendelkezéssel velük! Add nekem a te szeretetedet és kegyelmedet, mert ez nekem elég!”

Az erotikus vágy Hopkins számára tehát egyre inkább a Megváltó iránti szerelemmé lényegül át. Lobogása azonban nem kevésbé szenvedélyes. *Az Eurüidiké veszésében* Jézus a „legbátrabb hős”, aki a hajótöröttek mentsvára, az *Aratáskor*; *ujjongva* Messiása pedig olyan, mint egy „ibolya-édes, izmos csődör”. Legjobban talán a közvetlenül pappá szentelése előtt írt *Kerecsen* szemlélteti, hogy e misztikus szerelem lángja a költőben milyen extatikus magasságokba képes felcsapni. A vers dedikációjában ez olvasható: „Krisztus urunknak”.

Rajta-, hogy reggel a reggel cirákja, fény-
hon-hercege, hajnal deresét hajtó Sólyom
Kigörög, kaptam, a levegőn, nem eresztvén
Szárnyszíj-hajtékát, hogy köröket rójon
Fölfele transzban! Majd huss, lendül a mén,
Jégsaru seper ily símán fordulatfjon,
Szél sem szegheti iramát. Add, hogy e kis lény,
Szurkolt szívem, mesteri diadalt víjon.

Vadszép mersz, ó, ló-lég-toll-tusa: szorosan
Neki! ÉS kitörő szikrád milliárdszorosan
Vonzóbb veszélynek olvasom, ó, Bajnokom!

Fémet még egy rög is, amit egyszerű eke vés,
Fényez; s így ont varj-kék zsarátnokon,
A hűlőn, a hullón, a mállón, aranyat e repedés.

A kódolt szerelmi vallomáshoz misztikus jelképek erdején át vezet az út: a reggel a kezdet, a Teremtés szimbóluma, a ciráknak fordított *minion* pedig a dedikációban említett Krisztusra utal, aki a Teremtő „mínyonja” – hű fiúszolgája, akihez a Teremtőt atyai szeretet is fűzi, tehát pártfogoltja, drágasága, kedvence is. Krisztus egyben fényország koronahercege (az eredetiben *dauphinja*), vagyis a Mennyek országának örököse. A sólyom röptét a költő, miként Héliosoz útját a mítosz, egy ókori fogathajtó verseny szóképeivel írja le: a hajnal egy deres ló, mely a sólymot húzza; a madarat szállító légoszlop gurul; szárnya gyeplőként kormányoz; ruhája hajtékos; egy íjszerű kanyart kell bevennie; a költő izgul érte. A kitörő tűz tehát arra utalhat, hogy a fogat kezei a pálya veszélyes kanyarjában szikrákat hánynak a sűrűlódástól. A Sólyom, mint fogathajtó Bajnok azonban Krisztus szimbóluma is, akit a vers, feltehetően Szent Ignác katonai szóképekben

bővelkedő nyelvéből merítve, vitézi tulajdonságokkal ruház fel. Amennyiben így olvassuk, a kitörő szikra jelképezheti a keresztre feszített Jézus oldalából kitörő vért, a kerekék súrlódástól való kifényesedése, valamint a zsarátnokból kiaranyló pirosság pedig az örök életet.

A fenti költeményekre kitérve azonban előrerohantunk az időben. Hopkins csak 1875-ben kezd újból verselni. Ekkoriban éppen teológiát tanul Wales-ben. Bár a ruszki esztétika és a szentignáci lelkiség formatív hatása alatt már javarészt megért benne az a szokatlanul egyedi műzsa, amelyre a fentiekben már néhány verspéldát is mutattunk, ennek gyakorlati megvalósítását még mindig tiltja magának. Az újrakezdés közvetlen apropóját végül is egy hajószerencsétlenség adja. Amint egyik levelében írja, „amikor '75 telén a *Deutschland* [nevű utasszállító gőzhajó] a Temze torkolatában elsüllyedt és fedélzetén öt ferences nővér, akik Németországból a Falk Törvények miatt menekültek, a vízbe vesztek, meghatott mindez, és szóltam róla a rektornak; ő azt mondta, szeretné, ha valaki írna egy verset a témáról. Ezen felbátorodva munkához láttam...”

Az eredmény, *A Deutschland hajótörése*, egy nagyszabású, s mint később kiderült, irodalomtörténeti jelentőségű katasztrófavers. Részletes elemzése túlfeszítené jelen írásunk terjedelmi határait. Amire viszont ki kell térnünk, az ritmusának újszerűsége. A korra jellemző szótagszámláló sorok helyett egy ősbib, elementárisabb erejű metrum ad lendületet a versnek: az ún. rugóritmus (*sprung rhythm*). Részben a népköltészet, részben az óangol versek a beszélt nyelv természetes lejtését tükröző prozódijából merít; számolni kell benne, de nem a szótagokat, hanem a hangsúlyokat. Mivel szabályrendszerét és licenciáit egy korábbi tanulmányban már hosszabban is taglaltuk, itt most csak hangzását mutatjuk be, és azt sem a *Deutschland*-ból, melynek elmélyültebb fordítása alighanem még várat magára, hanem a későbbi *Eurüdiké veszéséből*, mely hasonlóan egy hajótörés borzalmaival írja le. Bár itt nem szerzetesnővérek halála rázza meg a költőt, hanem ifjú matrózoké, ritmikailag szempontból ugyanazt az elvet követik a sorok. Nézzük például ezt a részletet:

De fátyol fődje a múltat, a dűlt,
Dűlt, szentősz szentély ránkült
Átkát: rablót illet,
Zarándok nem jár, virág sem illet;

Elég e szuszogó, szálló, flóta
Élet, e vadfü-virág, e flotta
Hóshunyt test-templom, jaj
Krisztus nélkül, görgő romjai –

A „dült” a második sorban, noha egyetlen szótag, mégis teljes értékű verslábát képez – ugyanakkora időegységet tölt ki, mint az ötödik sorban szereplő három szótagos „szuszogó”. Ez a rugóritmus egyik legjellegzetesebb vonása: lehetővé teszi, hogy egészen különböző szótagszámú verslábak kerüljenek egymás mellé, s ezek a hirtelen ugrások váratlansággal és drámai szenvedéllyel töltik meg a sorokat nonverbális szinten. Hogy fülünk jobban hozzászokjon ehhez a hatáshoz, álljon itt néhány akciódúsabb strofa a mű középső részének hajótörés-narratívájából:

Fenn – ó királyi vásznai! – orrát
Hordja az összes sudárvitorlát.
Bevonni hamar! kanyar!
Késő; odavan, viszi a vihar.

Ettől volt az a kritikus dőlés.
Billen vissza az inga s a lőrés-
sorokon, a fedélközön,
Bezubog az étkezdébe az özön.

Marcus Hare-t csak a gondözön ölte –
Vígasa vesztét szorosra öltve
Követte kargóját
Az őrlőfehér locshabon át

Hogy homokágy hantba takarja lenn
Az arcot: igaz és kendőtlen
Lévén, hangot hallott:
Neked is, kapitány, ott kell halnod!

Sidney Fletcher, Bristol vesseje,
(Pajtásainak a mélyben lesz helye),
Vetül a habnak-hónak,
Míg merőn csobban a roncsolt Csónak.

Nyomában örvény, torkán lecsúszik
Ő is, forgódobja a szuszt is
Kifacsarja, míg az öve és,
A mosadékléből, a Gondviselés

Fel nem lövi: most szabadon, kint,
Most kizihálja magát, körbetekint,
De szirt se part se bóják,
Szemei előtt csak az aszaló hó járt.

Bár innentől kezdve Hopkins már megengedi magának a verselést, nem ír sokat. Ennek részben az az oka, hogy a *Deutschlandot* és az *Eurüdikét* nem sikerül publikálnia. Hiába küldi el őket a *The Month* című jezsuita periodikának, a szerkesztők szokatlan formájával, konkrétan a rugóritmussal, nem tudnak mit kezdeni; a *Deutschland* ráadásul legjobb barátjának, a költő Robert Bridges-nek sincs kedvére. Az értő szemek hiánya sztoikus hozzáállásra inti; egyéb versek megjelentetésével (egy kisebb alkalmi költeményen kívül) már nem is próbálkozik. A gyér verstermés másik oka, hogy pappá szentelését követően azok a lelkipásztori pozíciók, melyekre Manchester, Liverpool és Glasgow szegénynegyedeiben nevezik ki, a kimertülésig leterhelik. Egyébként is mindinkább hajlamos fáradékonyásra, rossz hangulatra és általában véve igen pesszimista módon tekint a jövőbe. Érzékeny, szolidáris lélek lévén, talán túlságosan is saját vállára veszi a munkásosztály nyomorának terhét, melyet lelkipásztori munkája során tapasztal; másrészt a kapitalizmust és az iparosodást a természet pusztulása előszelének is tekinti. Hogy a nagyvárosok térhódítása a vidéki természeti környezet rovására zajlik, visszatérő témája verseinek is. A *Nyárfák Binsey határán* például egy kivágott nyárfaliget feletti siralomének:

Én kis nyársorom: lendült napmént nem olt,
Olt s fojt többé likacsos lombrács rajt’ –
Mind holt, holt, ma mind holt;
Eleső fiatalból, aki sort állt,
Árny sincs, egy se,
A hintált szandált
Lent hogy fürösze-rejtse
Rét és folyó s fű-fűtt, levegő-lengte part.

Bárcsak tudná mit, mit tesz a földdel
Aki vág vagy váj!
Mikor azt cseszi, csépelel, nyesi, ami zöldell,
Az annyira lágyat, zsengett,

Egyedivalóját-tekintve-lengét,
 Hogy mint szálla ha illeti, hártás
 Szemgolyóban is elapad a látás,
 Még ha csak itt-ott javítva pengét
 Ölt is bele, ölt is vele
 Aki vág vagy vág.
 Unokák fel sem fogják majd, hogy volt ez a csín.
 Tíz vagy húsz, csak tíz-húsz
 Útésnyi zúr is magzúz
 Drága kis egyedi szín,
 Mezei szín, te mezei szín,
 Drága kis egyedi, mezei szín.

Egyedi szín, egyedi szín... A természet dolgainak mintázata annyira konkrét és megismerhetetlen, mint egy szemgolyó összetettsége; nem külső jegyeik, hanem mintegy belső megmunkáltságuk, teológiai kifejezéssel élve a Teremtésben betöltött funkciójuk szerint. A lombkorona ketrecként ejti csapdába a delelő nap szekerét, így csitítva annak megbokrosodott paripáit; az ifjú nyárfák úgy dőlnek el a fejsze alatt, mint hadtest első sorában eleső kadétok; árnyékuk olyan kedves, mint egy „hintált szandál”, mely utalhat akár a filagória-szerű lombsátorra, akár a csatába menetelő katonafiúk lábbelijére.

Ennek a belső megmunkáltságnak, mintázatnak Hopkins ekkoriban már nevet is ad: naplójában és levelezésében belső alkatként (*inscape*) utal rá. „A kert sarkában ledöntötték a kórist. Először hurkot kötöttek rá: hallottam a hangot s amint kitekintvén megláttam az ottmaradt csonkot, mérhetetlen fájdalom hasított belém és meg akartam halni, hogy ne kelljen látni többé, mint pusztítják el belső alkatait a világnak.” A korai szakirodalom ezt – tévesen – a szerző kedvenc teológusa, Duns Scotus egyediség-fogalmához (*haecceitas*) kapcsolja, annak hatását vélve felfedezni benne. A hopkinsi belső alkat azonban nem lehet maga az egyediség, hiszen a magánvaló nucleus a szemlélő számára nem nyilvánulhat meg – ez filozófiailag megalapozatlan feltételezés volna. Pusztán szubjektív lenyomata, a szemlélő tudati horizontján megjelenő kép ragadható meg és írható le. A belső alkat fogalma tehát más forrásból látszik meríteni: egyrészt a zenéből (Hopkins maga is hegedült), másrészt Ruskin és a preraffaeliták esztétikájából, ahol is, mint korábban utaltunk rá, hangsúlyt kap a természet mintázatainak tudományos igényű részletezése. „Furcsaság tekintetében költészetem kétségtelenül kihágásokat követ el” – írja Bridgesnek; „de amint a zenében a hang, dallam, a festészetben pedig a mintázat ejt meg leginkább, úgy költészetem célja is mindenek fölött ez a belső dizájn, vagy mintázat, vagyis az, amit ‚belső alkatnak’ szoktam nevezni.” Hogy e tárgymintázatokat valójában mennyire szubjektív vetületek alkotják, ennek illusztrálására álljon itt még egy szövegrészlet a *Hogy a természet héraikleitoszi tűz és a feltámadás vigaszáról* című versből:

Míg szétdobzódó, fent tincsei-tépdelt | pöfetegfelhőzet a légmögön űz
 Párnacsatát – csupa dínomdánom dízmars, | mely oszolva, foszolva flancol –
 Lent méaszt, lent vakító vakolást, | egy szil-ág hol eléjük táncol,
 Fénytű- s árnyékszíjsor | döfköd, fércel s fűz.
 Majd szél szív, köt, nyú, egyenít, | vadvíg ostortűz,
 Hol tegnap csapadék csurgott; | hol nyomháj volt, most ránc, hol
 Pockolt pép, lesz pikkely, | por; csak boncol, s koncol
 Dombormű-regimenst, mit | gürc és veritékbűz
 Lent talptarkított.

A pöfeteggomba módján szétrobbanó felhőkbe a szerző egy kocsmából a sikátorba kirajzó, tivornyázó legénycapat képét látja bele; hangoskodva, párnaként lökődve egymáshoz, esetleg egymás haját tépkedve menetelnek hazafele. A földig érő ködfal csapott vakolatként csillámlik, a rajta átátfő fénypásmák és a szilfa bonyolult árnyai varrógépként fűzik s fércelik. E belső alkatozatok azonban nemcsak az ember rombolja, mint a *Nyárfák Binsey határán* esetében: kezdetől fogva állandó transzformáción esnek át abban az örökös körforgásban, melyet Héraikleitosz a tűz őselemének munkájával magyarázott. A fentiekben a szél tölti be ezt a szerepet: szétlöki a fellegeket, felszárítja a tócsákat, majd eróziós munkája révén, a sárban keletkezett ráncokat és lábnyomokat is fokról fokra eltüntetve, kiegyenlíti a talajt. Végül is minden – a legbonyolultabb belső alkatot, az embert is beleértve – ebbe az egyenbe, ebbe a semmibe tűnik:

Tápja-millió, | lobog az elemi máglya.
 De kincsét-lelkét oltsd ki, | a tűzrőlpattant egyedtet:
 S hova lesz a tűzveret-öntvény, | s a fémjel, a szellem-mágia?
 Fullad a fenéketlenbe, | a fénytelen ürbe elegyedett
 Mindkettő. Ó szégyen | s tékozlás! Se írja se magja,
 Csillagcsóvás, egyszeri | műnek; s mint külső kegyedet,
 Feketíti foltta jegyedtet
 És táblát töröl a halál.

A *szilánkok a Szibilla leveleiből* apokaliptikus víziója ugyanezt az elsötétedést, ugyanezt a semmibe tűnő világot látatja:

Erényes, arányos, ernyős, fennkölt, ’ kupolás, egyetemes ... színpazar
 Estből köztes idővé nyúlt, ’ méhközös, honközös, sírközös éj lesz.
 A kellemes kürtfény nyugatra tér, ’ vad deres úrfényt ereszt a tar
 Tér; csillaga, csillám-elseje, ’ csillár-ősei, tüzesót képez
 A mennyei ránkhajlón. Mert foszlik a ’ föld, nyüzsgő mezsgyék, tar-
 ka pettyese pontok pépese: magukba ’ süppedt-sajtolt önmaguké, s ez
 Emlék-raboló, elme-daraboló. ’ Mígnem az emlék szívembe mar:
 Miénk e vecsernye, miénk az éj, ’ ez az ár, ár, mely egyszer bevégez.
 Ágak tüskés sárkány-gravírja ’ szövi csak a sívó, fémsima fényt; vad-
 feketén. Mi jóslatunk és sorsunk! ’ „Két orsón csévélj le a maradék
 Élet festett, feslett fonalát; ’ tekerd le, tereld be, tárold: két
 Karamba két nyáj – fekete-fehér, ’ jó-rossz; vigyázd csak, ezt csak, szét,
 Csak széjjel; s résen légy, ha csak egymás, ’ leszámolásuk számít; a pad,
 Setokja-seteteje gondolatok hol ’ húzzák-zúzzák sínylő magukat.”

Hopkins gondolatait tehát mindinkább az apokaliptikus úr sötétje kísérti, s annyira eluralkodik rajta, hogy hónapokra, évekre vigasztalanságra ítéli. Bár 1884-ben a friss alapítású Királyi Katolikus Egyetem görög tanszéke professzorának nevezik ki Dublinba, s ez életének legfontosabb megbízatása lenne, már nincs ereje, hogy e professzionális kihívásban örömet leljen. Levelezésében pusztán arról panaszkodik, hogy évente közel kétezer vizsgadolgozatot (javarészt fordítást) kell javítania, melyeknek kétharmada az elégséges szintet sem éri el. Még jobban elkeseríti, hogy imái sem hallgattatnak meg, melyről a Dublinban írt ún. dezolációs szonettek tesznek megrendítő tanúbizonyságot. Noha egyes szakkomentárok e szonettekben a depresszió tüneteit vélik felfedezni, a vallásos költészetben helyesebb a leírt állapotra, Keresztes Szent János híres verse nyomán, a „lélek sötét éjszakája” kifejezést használni. Megfelelő fordítás híján itt most nem ezekből idézünk, hanem egy korábbi versből, melynek hangvételét hasonló lelki vigasztalanság hatja át. Címe: *Eredet és Bűn*; dedikációja: Egy gyermeknek.

Így gyászba Gyöngyike hull,
 Mert Tündértisztás lombtalanul?
 Lombbal leked lágy, mint népes
 Gonddal a felnőtt küzd, hogy képes?
 Ah, hogy a szív öregebb benn,
 Fokról-fokra hagy hidegebben
 E kép. Sójaj is egy mint száz,
 Morzsálljék bár lígetnyi lombváz;
 Rájössz majd, mi az ami így ráz.
 Hívjuk bárhogy is, egy kút
 Ereszti szabadon az összes bút.
 Gyöngyike szava mit ki sosem fejtett,
 Szív súgott csak, szelleme sejtett:
 Penész-tápnak tenyész az élet,
 Előre sírsz, hogy az enyészeté lett.

Ötödik dublini évében végül a halál is eléri. 44 éves, tífusz végez vele, feltehetően szennyezett vizet kaphatott valahol – akkoriban a megfelelő csatornázottság hiánya még jellemző volt Dublin munkásnegyedeire. Írásos hagyatékának egy része barátjához, Robert Bridges-hez kerül, aki mintegy harminc évvel később, 1918-ban saját költségére megjelentet tőle egy hetvennégy verset és verstördéket tartalmazó kötetet. A későbbi kiadások ehhez még körülbelül ötven további, később összegyűjtött verset illesztenek. Hogy mára a viktoriánus Anglia egyik legnagyobb szerzőjeként tartják számon, az főként első kritikusai lelkesedésének köszönhető: F. R. Leavis 1932-ben már a viktoriánus korszak legeredetibb költőjének nevezi és minden idők egyik legfontosabb technikai újítójának. Költészete szintaktikai és egyéb nyelvi nüanszainak ekkorra már több író is hatása alá került: James Joyce, Dylan Thomas, E. E. Cumming. A W. H. Auden vezette oxfordi költőcsoport pedig nyíltan is elismerte a Hopkins-lírának a modernizmus előkészítésében játszott szerepét. Mai szakirodalma már óriási: egyre több 21. századi aktualitást is felfedezni vélnék benne, az ökológiai tudatosságtól kezdve a szexuális identitás kérdésein keresztül egészen a személyes spiritualitásra való népszerű társadalmi igényig. Bárcsak láthatná mindezt – gondolhatnánk – „odafentről”, ahogy mondani szokás, ezt az „örökléte”. Az igazság azonban az, hogy földi öröklétre ő maga sose vágyott. Mint az *Ég-Rév* című versben megvallja, mennyei nyugalmat kívánt, liliomokkal és zöldvízű öböllel. Legyen is ez a végszó, Károlyi Amy fordításában:

Követném vágyamat,
 Hol semmi tél,
 Mezőkre, hol a menny lágy, s jég nem ér,
 S pár liliom fakad.

Vágy arra vonz, ahol
 Vihar elül,
 Hol zöld hullám öbölben csendesül,
 S tengerrengés el nem sodor.